

SANDNES KOMMUNE

Austsiå barnehagene

Gravarslia – Vatne – Øygard

Gravarslia barnehage

Vi er en

Utviklings Støttende

Barnehage!

USB er kommunens standard
for kvalitet i barnehagen.

Alle ansatte skal støtte og styrke
barn i sin utvikling og læring.

Å
R
S
P
L
A
N

2019
2020

Gravarslia barnehage eies av Sandnes kommune og er en del av Austsiå barnehagene. Austsiå barnehagene består av Gravarslia barnehage, Vatne barnehage og Øygard barnehage. Området styres av en virksomhetsleder, og det er en styrer i hver av barnehagene. Vi hører inn under området "Oppvekst barn og unge" med Torill Jacobsen Kind som kommunaldirektør.

Gravarslia barnehage er en sentrumsnær barnehage, og ligger i Gravarslia. Barnehagen ligger lunt plassert, på en liten høyde, med utsikt over Sandnes sentrum. Barnehagen vår har et kjekt uteområde, med trær på tunet og mange spennende lekemuligheter for barna. Det er også fine naturområder i gangavstand fra barnehagen. Vi har 4 avdelinger for barn i alderen 0 - 6 år, til sammen 45 barn. Avdelingene våre er oppkalt etter leirutvinningen som i tidligere tider har foregått i området vårt:

Leirkroken	0-3 årsavdeling
Potteriet	3-4 årsavdeling
Bloksene	3-5 årsavdeling
Gauken	Spesialavdeling

Barnehageeier har det overordnede ansvaret for at barnehagen drives i samsvar med gjeldende lover og regelverk. Styrer har det daglige ansvaret i barnehagen; pedagogisk, personalmessig og administrativt. Styrer vil også ha ansvar for at det er samarbeid med barnehageeier om planlegging, dokumentasjon, vurdering og utvikling. I dette arbeidet skal hele personalgruppen involveres. Pedagogisk leder har ansvar for å iverksette og lede det pedagogiske arbeidet, og skal gjennom dette sørge for at rammeplanen oppfylles. Vi er dette barnehageåret 14 ansatte i Gravarslia barnehage.

ÅRSPLANEN

Alle barnehager er pålagt gjennom Lov om barnehager og Rammeplan å utarbeide en egen årsplan. Den skal presentere barnehagen på en slik måte at det tydelig kommer fram hvordan personalet jobber med områdene i rammeplanen. Årsplanen skal være et forpliktende arbeidsdokument for personalet og skal fastsettes av barnehagens samarbeidsutvalg.

I årsplanen er kapitlene bygd opp slik: Først en beskrivelse av hva Rammeplanen sier om innholdet i barnehagen. Deretter en beskrivelse av hvordan vi vil gjennomføre dette i praksis

SANDNES KOMMUNE SINE SATSINGSOMRÅDER FOR BARNEHAGENE.

Tidlig innsats

Barnehager er en av kommunens sentrale grunntjenester for tidlig innsats. Den skal bidra til at alle barn og unge får en god oppvekst. Barnehagen skal gi alle barn like muligheter for å oppleve mestring og danne positive relasjoner.

USB- utviklingsstøttende barnehage

Sandnes kommune implementerer et helhetlig kvalitetssystem for å styrke kunnskap og handlingskompetanse om hvordan barnehageansatte best kan støtte barn i deres utvikling. Den viktigste faktoren for å fremme barns omsorgs- og læringsmiljø i barnehagen er kvalitet på de ansattes samspill med barna.

Barnehagebarn i Sandnes skal gis et kvalitativt godt tilbud uavhengig av avdeling og uavhengig av barnehage.

Denne satsingen bygger på forskningsbasert kunnskap på hva som utgjør god kvalitet i barnehagen. Det sentrale er hvordan barnehageansatte møter barns ulike behov i sitt daglige samspill med barna.

Barnehageansatte skal:

- Sikre at det er et positivt klima på avdelingen
- Være sensitive overfor barns signaler
- Ta barns perspektiv
- Gi veiledning og reguleringsstøtte

Virksomheten skal i 2019-2020 ivareta, opprettholde og videreutvikle USB i egen virksomhet.

Fortsette implementering av ny rammeplan.

Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (rammeplanen) fastsetter utfyllende bestemmelser om barnehagens innhold og oppgaver. Rammeplanen trådte i kraft 1. august 2017. Fra samme tidspunkt ble forskrift 1. mars 2006 nr. 266 om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver opphevet. Jmfr. Handlingsplan for implementering av ny rammeplan i Austsja barnehagene.

Digitale løsninger.

Virksomheten skal ta i bruk digitale løsninger for å fornye, forenkle og forbedre tjenesten.

Brukerinvolvering.

Virksomheten skal ha kultur og praksis som ivaretar brukerinvolvering i tjenesteutvikling og enkeltsaker.

Tverrfaglig samarbeid

Virksomheten skal bidra til godt tverrfaglig samarbeid og delta i kommunal satsing for å styrke slikt samarbeid.

Spesialpedagogikk/allmennpedagogikk

Grenseoppganger mellom spesialpedagogikk og allmennpedagogikk. Relasjonell forståelse av barns behov for spesialpedagogisk støtte.

Organisering av virksomheten

Videre arbeid med organisering av virksomheten jfr. Målsettinger og tidsfrister i implementeringsplan.

Udirs ståstedsanalyse

Virksomhetens ledergruppe gjennomfører Udirs ståstedsanalyse i løpet av året.

BARNEHAGENS VERDIGRUNNLAG.

Barnehagelovens §1

«Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling. Barnehagen skal bygge på grunnleggende verdier i kristen og humanistisk arv og tradisjon, slik som respekt for menneskeverdet og naturen, på åndsfrihet, nestekjærlighet, tilgivelse, likeverd og solidaritet, verdier som kommer til uttrykk i ulike religioner og livssyn og som er forankret i menneskerettighetene.

Barna skal få utfolde skaperglede, undring og utforskertrang. De skal lære å ta vare på seg selv, hverandre og naturen. Barna skal utvikle grunnleggende kunnskaper og ferdigheter. De skal ha rett til medvirkning tilpasset alder og forutsetninger.

Barnehagen skal møte barna med tillit og respekt, og anerkjenne barndommens egenverdi. Den skal bidra til trivsel og glede i lek og læring, og være et utfordrende og trygt sted for fellesskap og vennskap. Barnehagen skal fremme demokrati og likestilling og motarbeide alle former for diskriminering.»

BARNEHAGEN SOM PEDAGOGISK VIRKSOMHET.

RAMMEPLANEN

(kapittel 1)

Barnehagens verdigrunnlag skal formidles, praktiseres og oppleves i alle deler av barnehagens pedagogiske arbeid. Barndommen har egenverdi, og barnehagen skal ha en helhetlig tilnærming til barnas utvikling. Barnehagens samfunnsmandat er, i samarbeid og forståelse med hjemmet, å ivareta barnas behov for omsorg og lek og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling. Lek, omsorg, læring og danning skal ses i sammenheng.

Planlegging

Planlegging gir personalet grunnlag for å tenke og handle langsiktig og systematisk.

Planlegging må baseres på kunnskap om barns trivsel og allsidig utvikling.

Planlegging legger grunnlag for kontinuitet og progresjon både i arbeidet det enkelte barn og med hele barnegruppen. Planleggingen skal baseres på observasjon, dokumentasjon, refleksjon, systematisk vurdering og samtaler med barn og foreldre.

Slik gjør vi det hos oss	Personalet skal
<ul style="list-style-type: none"> - Avdelingsmøte 1 gang pr uke. - Ledermøte 1 gang pr. uke. - Planleggingstid for pedagoger 4 t. pr. uke. - Assistenten og fagarbeideren har 1 time plantid dersom behov. - 5 planleggingsdager pr. år. - Ledermøter på tvers av barnehagene i barnehageområdet.	<ul style="list-style-type: none"> - kartlegge og observere enkeltbarn og barnegruppen fortløpende og ved hjelp av Alle med – skjema. - gjennom dokumentasjon vise prosesser gjennom bilder og sitater. - følge barn og foreldres spor. - lage månedsplan/periodeplan/månedsbrev med evaluering av forrige måned.

<ul style="list-style-type: none"> - Virksomhetsledermøter. - Styremøter. - Områdeledermøter. - Samlinger med barna. - Årshjul for ped.ledere. 	<ul style="list-style-type: none"> - planlegge og gjennomføre foreldresamtaler høst og vår. - lage årsplan, hvor en planlegger pedagogisk innhold/temaarbeid for neste barnehageår. - følge årshjul for ped.ledere
---	---

Vurdering

For å sikre at alle barn får et tilbud i tråd med regelverket skal barnehagen jevnlig vurdere det pedagogiske arbeidet. Hele personalet må involveres i vurderingsprosesser for på den måten å kunne lære av egen praksis og bidra til å utvikle barnehagen som pedagogisk virksomhet.

Slik gjør vi det hos oss	Personalet skal
<ul style="list-style-type: none"> - Halvårsevalueringer. - Årlig dialogmøte med kommunaldirektør. - Brukerundersøkelse annethvert år. - Foreldresamtaler. - Barnefokussamtaler. - Deltar i kommunens satsning Utviklingsstøttende barnehager (USB) 	<ul style="list-style-type: none"> - bruke kvalitetskrysset i halvårsevalueringer og etter arrangementer. - oppfordre foreldre til å delta i brukerundersøkelsen annethvert år, og i etterkant sette tiltak for aktuelle utviklingsområder. - reflektere over egen praksis i refleksjonsgrupper. - observere ut ifra Alle med, som grunnlag for halvårige foreldresamtaler. - ha løpende vurderinger på avdelingsmøter, og drøfte enkeltbarns utvikling og gruppedynamikk. - drøfte barngruppen og enkeltbarn med styrer 1 gang pr. halvår i barnefokussamtaler. - annethvert år bli observert av en USB observatør, og få tilbakemelding, slik at en blir bevisst sin rolle i relasjon til barna.

Dokumentasjon

Dokumentasjon synliggjør hvordan barnehagen arbeider. Dokumentasjon er en viktig del av arbeidet med å planlegge, vurdere og utvikle det pedagogiske arbeidet. Dokumentasjon vil også vise hvordan barnehagen jobber for å oppfylle kravene i lovverket.

Bestemmelsene i personopplysningsloven må overholdes ved bruk av foto- og film kamera i barnehagen.

Slik gjør vi det hos oss	Personalet skal
<ul style="list-style-type: none"> - Synliggjøring av pedagogisk arbeid. - Bruker pedagogisk dokumentasjon. - Skriftlig dokumentasjon av foreldresamtaler. 	<ul style="list-style-type: none"> - vise barnas læringsprosesser både til barn, foreldre og ansatte. - ta bilder, og skrive ned barnas refleksjoner og undringer – og hvordan man sammen finner svar.

<ul style="list-style-type: none"> - Månedsbrev - Egen offisiell facebookside. 	<ul style="list-style-type: none"> - bruke dokumentasjon som et levende verktøy til videre arbeid med det barna interesserer seg for. - bruke Public 360 som arkiv av arkivverdig materiale. - ta utgangspunkt i datatilsynets retningslinjer «I beste mening» før man dokumenterer. - publisere innhold på facebook ukentlig.
--	--

Tilrettelegging av det allmennpedagogiske tilbudet for barn som trenger ekstra støtte

Rammeplanen kap.7

Barnehagen skal tilpasse det allmennpedagogiske tilbudet etter barnas behov og forutsetninger, også når noen barn har behov for ekstra støtte i kortere eller lengre perioder. Barnehagen skal sørge for at barn som trenger ekstra støtte, tidlig får den sosiale, pedagogiske og/eller fysiske tilretteleggingen som er nødvendig for å gi barnet et inkluderende og likeverdig tilbud. Tilretteleggingen skal vurderes underveis og justeres i tråd med barnets behov og utvikling.

Slik gjør vi det hos oss	Personalet skal
<ul style="list-style-type: none"> - Løpende samtaler. - Barnefokussamtale mellom pedagogisk leder og styrer en gang pr. halvår. - observasjon - ved behov tar vi kontakt med/henviser til TI (Tidlig innsats-teamet.), PPT (Pedagogisk psykologisk tjeneste) og Familieenheten for råd og veiledning om tilrettelegging. 	<ul style="list-style-type: none"> - ha kunnskap til å kunne se om et barn trenger ekstra støtte. - tilrettelegge hverdagen etter barnets behov. - ha jevnlig samtaler med foreldre, hvor en sammen vurderer utvikling, behov og tilrettelegging. - ha jevnlig samtaler med styrer, hvor en vurderer hvordan tilrettelegge ut ifra de gitte rammer. - følge opp tiltak i IOP (individuell opplæringsplan) eller aktivitetsplan - i samarbeid med spesialpedagog og støttepedagog.

HOVEDMÅL FOR SANDNESBARNEHAGENE (Fra kvalitetsplanen)

- Barnehagen skal være et godt sted å være. Omsorg, danning, lek og læring danner grunnlag for en god barndom og et godt livsløp.
- Barnehagens innhold skal utformes slik at hvert enkelt barn får opplevelser og erfaringer til støtte for sin utvikling, læring og danning.
- Samspill og dagliglivets hendelser kjennetegnes av medvirkning, lek og andre meningsfylte aktiviteter. Barnehagen skal være en læringsarena.
- Barnehagens rammebetingelser skal støtte barnas trivsel og fremme læring og utvikling.

BARNEHAGENS EGEN PROFIL OG SATSINGSOMRÅDER

Gravarslia barnehages visjon er «Glade barn som våger og mestrer»! Vårt hovedmål er at «Alle skal bli møtt med omsorg, respekt og forutsigbarhet». Vårt pedagogiske grunnsyn er at et barn er et unikt, sosialt, utforskende og intelligent menneske i utvikling!

Gravarslia barnehage har en mangfoldig barnegruppe, både når det gjelder kulturbakgrunn og funksjonsnivå, som setter sitt preg på hverdagen. Noen barn hos oss får morsmålstrening, andre lærer alternativ og supplerende kommunikasjon for lettere å kunne delta i samspill og lek med andre. Vi legger vekt på å konkretisere, bruke symboler/bilder og tegnstøttet tale som tillegg til verbal tale. Dette er med på å fremme språkutvikling hos alle barn. Vi legger til rette for å gi barn en meningsfylt hverdag med lek og læring i fellesskap med andre barn og voksne. Barnehagens omsorgs- og læringsmiljø skal fremme barns trivsel, livsglede, mestring og følelse av egenverd.

Satsningsområde barnehageåret 2019-2020

Prosjekt BØKENES VERDEN. I prosjektet fordyper oss i bøker vi tenker at er spennende for barna på avdelingen. Vi har dette barnehageåret valgt oss ut forfatterne og illustratøren Axel Scheffler og Julia Donaldson. Avdelingene velger blant ulike bøker, og vi bruker prosjektarbeid som metode. Vi vil bruke ulike innfallsvinkler for å skape glød og interesse.

BARN OG BARNDOM

Rammeplanen (kap.1):

Barnehagen skal anerkjenne og ivareta barndommens egenverdi. Å bidra til at alle barn som går i barnehage, får en god barndom preget av trivsel, vennskap og lek, er fundamentalt. Alle handlinger og avgjørelser som berører barnet, skal ha barnets beste som grunnleggende hensyn, jf. grunnloven §104 og barnekonvensjonen art.3 nr.1.

Slik gjør vi det hos oss	Personalet skal
<ul style="list-style-type: none"> - Vi skaper gode barndomsminner. - Vi tilpasser vårt samspill til barnet. - Vi legger til rette for trygg tilknytning. - Ved konflikter mellom barna bruker vi 2 ulike konfliktløsningsmetoder, tilpasset barnets alder og utvikling. - Vi støtter barna inn i gode sosiale relasjoner og vennskap.	<ul style="list-style-type: none"> - anerkjenne leken - legge til rette for lek der barna får ta i bruk fantasien sin. - være aktivt deltakende og støttende i leken, ut ifra hvilket behov det enkelte barnet og barnegruppa har. - la barna få medbestemmelse i lek og aktiviteter. - være sensitive og ta barnas perspektiv. - gjennom samtale bidra til at barna forstår seg selv og egne og andres følelser. - støtte barna i å finne løsninger sammen. - være større, sterkere, klokere og god. - tilrettelegge for lek i små grupper. - gi barna varierte opplevelser gjennom aktiviteter og turer gjennom året. Se eget årshjul.

DEMOKRATI

Rammeplanen (kap.1):

Økt mangfold og individualisering gir behov for demokratiforståelse, respekt for forskjellighet og positive holdninger til å leve sammen i fellesskap. Alle barn skal kunne oppleve demokratisk deltakelse ved å bidra og medvirke til barnehagens innhold, uavhengig av kommunikasjonsevner og språklige ferdigheter.

Slik gjør vi det hos oss	Personalet skal
<ul style="list-style-type: none"> - Barna får gi uttrykk for sine følelser og meninger gjennom verbalt språk, mimikk og kroppsspråk. - Barna får erfare og oppleve demokrati. - Barna bidrar og medvirker til barnehagens innhold utifra egne forutsetninger. - Barna får påvirke egen hverdag og gjøre egne valg.	<ul style="list-style-type: none"> - støtte barna i konfliktløsningsprosesser. - sette ord på barnas uttrykk. - være lyttende og reflekterte. - møte alle med respekt og forståelse. - være brobygger mellom ulike kulturer. - ta barnas initiativ på alvor, og gjennomføre demokratiske valg.

MANGFOLD OG GJENSIDIG RESPEKT

Rammeplanen (kap.1):

Barnehagen skal fremme respekt for menneskeverdet ved å synliggjøre, verdsette og fremme mangfold og gjensidig respekt. Barna skal få oppleve at det finnes mange måter å tenke, handle og leve på. Samtidig skal barnehagen gi felles erfaringer og synliggjøre verdien av fellesskap. Barnehagen skal synliggjøre variasjoner i verdier, religion og livssyn. Barnehagen skal legge til rette for kulturmøter, gi rom for barnas egen kulturskaping og bidra til at alle barn kan få oppleve glede og mestring i sosiale og kulturelle fellesskap.

Slik gjør vi det hos oss	Personalet skal
<ul style="list-style-type: none"> - Vi skaper felles opplevelser. - Norske og andre kulturers høytider og tradisjoner blir markert på de avdelingene der kulturen er representert. Oversikt over høytider i ulike kulturer. - Synliggjøre mangfoldet i rommet. - Tilgjengelig litteratur om ulike kulturer, familie- og samværsformer.	<ul style="list-style-type: none"> - samarbeide tett med familiene, slik at foreldrenes integritet respekteres. - være brobygger. - respektere forskjellige religioner, livssyn, tradisjoner og etnisitet. - markere FN dagen, med fokus på fellesskap og mangfold - hvor vi har en høstutstilling til inntekt for en veldedig organisasjon. - markerer samenes dag. - henge opp flagg og annet gjenkjennbart på veggene fra ulike kulturer, som er representert på avdelingen. - tilby litteratur om ulike kulturer, familie- og samværsformer.

LIKESTILLING OG LIKEVERD

Rammeplanen (kap.1):

Barnehagen skal fremme likeverd og likestilling uavhengig av kjønn, funksjonsevne, seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, etnisitet, kultur, sosial status, språk, religion og livssyn. Alle skal ha like muligheter til å bli sett, hørt og oppmuntret til å delta i fellesskap i alle aktiviteter i barnehagen.

Slik gjør vi det hos oss	Personalet skal
<ul style="list-style-type: none"> - Bevisste valg av utstyr og leker i fht kjønn, farger og egenskaper. - Variert sortiment av leker tilpasset barnets alder og funksjonsevne. - Vi tilbyr alternativt opplegg for barn som har et annet livssyn eller religion enn kristendom, dersom vi ved høytider besøker kirken. Dette i samarbeid med barnets foreldre. - Vi gir gutter og jenter like muligheter. - tilpasser rom, leker og utstyr for å inkludere.	<ul style="list-style-type: none"> - tolke barnets uttrykk og oversette, for å fremme respekt og likeverd. - bruke tegn til tale ved behov. - i møte med barna løfte frem de indre verdier og styrker fremfor utseende/det ytre. - være bevisst på valg av leker, sanger og bøker. - levere ut informasjon til foreldre, slik at de får mulighet til å reservere barnet mot delta i noe som strider mot deres religiøse tro. - tilpasse rommet slik at det inkluderer alle.

BÆREKRAFTIG UTVIKLING

Rammeplanen (kap.1):

Barna skal lære å ta vare på seg selv, hverandre og naturen. Bærekraftig utvikling omfatter natur, økonomi og sosiale forhold, og er en forutsetning for å ta vare på livet på jorden slik vi kjenner det. Bærekraftig utvikling handler om at mennesker som lever i dag, får dekket sine grunnleggende behov uten å ødelegge fremtidige generasjoners mulighet til å dekke sine. Barnehagen skal bidra til at barna kan forstå at dagens handlinger har konsekvenser for framtiden.

Slik gjør vi det hos oss	Personalet skal
<ul style="list-style-type: none"> - Vi er en miljøfyrtårnsbedrift. - Ruskendag 1 gang pr. måned. - Miljøuke våren. - hver avdeling har en egen miljøstasjon. - 1 turdag i uken. - Har progresjon på opplegg for kildesortering.	<ul style="list-style-type: none"> - organisere rydding i og utenfor barnehagen. - gi positive naturopplevelser i all slags vær. - konkretisere nedbrytningsprosesser, for at barn skal få bedre forståelse for at de ikke skal kaste ting i naturen som ikke er nedbrytbare. - ha med søppelposer på tur, for å samle inn det som ikke hører hjemme i naturen.

LIVSMESTRING OG HELSE

Rammeplanen (kap.1):

Barnehagen skal ha en helsefremmende og forebyggende funksjon og bidra til å utjevne sosiale forskjeller. Barns fysiske og psykiske helse skal fremmes i barnehagen. Barnehagen skal bidra til barnas trivsel, livsglede, mestring og følelse av egenverd og forebygge krenkelser og mobbing. Personalet skal ha et bevisst forhold til at barn kan være utsatt for omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep, og vite hvordan dette kan forebygges og oppdages. Personalet skal kjenne til opplysningsplikten til barnevernet, jf. barnehageloven §22.

Slik gjør vi det hos oss	Personalet skal
<ul style="list-style-type: none"> - Vi har en Handlingsplan mot mobbing. - Trygg fast dagsrytme med mulighet for ro og hvile for store og små. - Samlinger og fellessamling for å oppleve tilhørighet. - Ulike aktiviteter og daglige gjøremål som gir mestring. - 2 konfliktløsningsmodeller. - Tema om følelser i århjulet. - Kari Papes fargeleggingskjema.	<ul style="list-style-type: none"> - bruke spørsmålene i handlingsplan mot mobbing som refleksjonsverktøy 1 gang pr. år. - bruke handlingsplan mot mobbing som et konkret verktøy dersom mobbing oppstår. - lage en fast dagsrytme ved årets begynnelse, som tilpasses ut ifra enkeltbarnet og barnegruppen og deres behov. - søke veiledning internt, eller hos aktuelle samarbeidspartnere ved bekymring rundt utvikling, samspill/adferd. - ha kunnskap og kunne kjenne igjen signaler på omsorgssvikt. - være oppmerksom på, og registrere endringer i barnets adferd. - ta med barn i alle aktiviteter og gjøremål. - bruke Kari Papes fargeleggingskjema 2 ganger pr. år, for å kartlegge voksnes holdninger til enkeltbarn.

DANNING GJENNOM OMSORG, LEK OG LÆRING

Rammeplanen (kap.5):

Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling.

Det helhetlige synet på læring er spesielt for barnehagen som pedagogisk virksomhet. I rammeplanen s 19 står det at arbeidet med omsorg, danning, lek og læring, sosial kompetanse og kommunikasjon og språk skal ses i sammenheng og samlet bidra til barns allsidige utvikling.

Omsorg

Rammeplanen (kap.3):

Omsorg er en forutsetning for barnas trygghet og trivsel, og for utvikling av empati og nestekjærlighet. Barnehagen skal gi barna mulighet til å utvikle tillit til seg selv og andre. I barnehagen skal alle barna oppleve å bli sett, forstått, respektert og få den hjelp og støtte de har behov for. Barnehagen skal aktivt legge til rette for omsorgsfulle relasjoner mellom barna og personalet og mellom barna som grunnlag for trivsel, glede og mestring. Personalet skal arbeide for et miljø som ikke bare gjør barna til mottakere av omsorg, men også verdsetter barnas egne omsorgshandlinger.

Slik gjør vi det hos oss	Personalet skal
<ul style="list-style-type: none"> - Fokus på trygg tilvenning i barnehagen. - Rutiner/forutsigbarhet/struktur. - Dele i små grupper.	<ul style="list-style-type: none"> - se på det som en primæroppgave å gi barna fysisk og emosjonell omsorg: - møte barnet med blikket. - ta på barnet. - vise med kroppsspråk at forstår. - være på høyde med barnet. - inntone seg og speile barnet. - være større, sterkere, klokere og god. - være bevisste på trygghets sirkelen. - ha primærkontakter under tilvenning. - arrangere besøksdag for nye barn. - dele barna i mindre grupper i kjernetiden, og gi barna felles opplevelser.

Lek

Rammeplanen (kap.3):

Leken skal ha en sentral plass i barnehagen, og lekens egenverdi skal anerkjennes. Barnehagen skal gi gode vilkår for lek, vennskap og barnas egen kultur. Leken skal være en arena for barns utvikling og læring, og for sosial og språklig samhandling. Barnehagen skal inspirere til og gi rom for ulike typer lek både ute og inne. Barnehagen skal bidra til at alle barn kan oppleve glede, humor, spenning og engasjement gjennom lek – alene og sammen med andre.

Slik gjør vi det hos oss	Personalet skal
<ul style="list-style-type: none"> - Dagsrytmen er lagt opp slik at barna får tid og mulighet til lek. - Tilgjengelig materiell og leker. - Tilrettelegge rommet slik at rommet inviterer til ulike former for lek.	<ul style="list-style-type: none"> - støtte, lede og oppmuntre barna til lek. - være viktige rollemodeller og bidra til barns tillegnelse av sosiale ferdigheter. - være aktive og deltakende i leken, slik at alle barn blir inkludert. - løfte leken med humor, begeistring og anerkjennelse. - bytte ut leker som er «ferdig-lekt». - ommøblere rommet ut ifra tema og barnegruppa.

	<ul style="list-style-type: none"> - ha kunnskap om ulike typer lek, og lekens betydning for barn. - være en trygg base for barna i leken.
--	--

Danning

Rammeplanen (kap.3):

Barnehagen skal støtte barna i å forholde seg prøvende og nysgjerrige til omverdenen og legge grunnlaget for modig, selvstendig og ansvarlig deltakelse i demokratiske fellesskap. Barnehagen skal fremme samhold og solidaritet samtidig som individuelle uttrykk og ferdigheter skal verdsettes og følges opp. Barnehagen skal bidra til at barna kan forstå felles verdier og normer som er viktige for fellesskapet. Barnehagen skal bidra til å fremme barnas tilhørighet til samfunnet, natur og kultur.

Slik gjør vi det hos oss	Personalet skal
<ul style="list-style-type: none"> - Barna skal få oppleve rammer som er gode i samvær med andre. - Vi reflekterer sammen over egne handlinger og væremåter. 	<ul style="list-style-type: none"> - alltid være større, sterkere, klokere og god. - være rollemodeller. - veilede for å øke barnas sosial kompetanse. - bruke ulike konfliktløsningsmodeller, for å støtte barna i å finne løsninger sammen. - handling og ord skal være samstemt. - i ulike samlinger legge til rette for at barna får delta i beslutningsprosesser.

Læring

Rammeplanen (kap.3):

I barnehagen skal barna oppleve et stimulerende miljø som støtter opp og deres lyst til å leke, utforske, lære og mestre. Barnehagen skal introdusere nye situasjoner, temaer, fenomener, materialer og redskaper som bidrar til meningsfull samhandling. Barnas nysgjerrighet, kreativitet og vitebegjær skal anerkjennes, stimuleres og legges til grunn for deres læringsprosesser. Barna skal få undersøke, oppdage og forstå sammenhenger, utvide perspektiver og få ny innsikt. Barna skal få bruke hele kroppen og alle sanser i sine læringsprosesser. Barnehagen skal bidra til læringsfellesskap der barna skal få bidra i egen og andres læring.

Slik gjør vi det hos oss	Personalet skal
<ul style="list-style-type: none"> - Bevissthet på at læring skjer i det daglige samspillet barn – barn og barn – voksne i formelle og uformelle situasjoner. - Prosjekt/temaarbeid som metode for læring. 	<ul style="list-style-type: none"> - stille åpne spørsmål, og i fortsettelsen av det undre seg videre sammen med barna. - skape et stimulerende miljø ved å innrede rom for lek og læring, inne og ute. - gå turer for å få nye impulser. - variere metodene for læring, gjennom fagområdene, for eksempel sang, dramatisering, dans, forming, film. - være aktive og by på seg selv.

BARNES MEDVIRKNING

Rammeplanen (kap.4)

Barnehagen skal ivareta barns rett til medvirkning ved å legge til rette for og oppmuntrer til at barna kan få gitt uttrykk for sitt syn på barnehagens daglige virksomhet (barnehageloven §1 og §3.

Barnehagen skal legge til rette for barns medvirkning som er tilpasset alder, erfaringer, individuelle forutsetninger og behov. Barna skal få mulighet til aktivt å delta i planlegging og vurdering av virksomheten og få erfaring med å ha innflytelse.

Slik gjør vi det hos oss	Personalet skal
<ul style="list-style-type: none"> - Gjennom kommunikasjon og direkte medvirkning i hverdagssituasjoner. - Medbestemmelsesmøte. - Demokratiske valg. - Prosjekt/temaarbeid	<ul style="list-style-type: none"> - være sensitive og lydhøre ovenfor barnas talespråk, kroppsspråk, gester, blick, lyder og handlinger. - være sensitive og lydhøre ovenfor for barnas egne innspill i hverdagen, i alle hverdagssituasjoner. Lytt! - legge til rette for at de største barna i barnehagene medvirker til innhold på eks. karneval, nissefest. - legge til rette for at barnet er med og medvirker til innhold i bursdagsfeiringen. For eksempel bestemme sang, eventyr, motiv på krone. - bruke demokratiske valg i hverdagen. - være bevisste på bruken av demokratiske valg ved større arrangement der man må ta en avgjørelse på vegne av en hel gruppe. - gi barna valg i samsvar med alder og modenhet. - legge til rette for at barna deltar og kommer med innspill/ideer til veien videre i temaarbeid/prosjektarbeid.

SAMARBEID MELLOM HJEM OG BARNEHAGE

Foreldreråd og samarbeidsutvalg.

Lov om barnehager §4

For å sikre samarbeid med barnas hjem, skal hver barnehage ha et foreldreråd og et samarbeidsutvalg.

Foreldrerådet består av foreldrene/de foresatte til alle barna og skal fremme deres fellesinteresser og bidra til at samarbeidet mellom barnehagen og foreldregruppen skaper et godt barnehagemiljø. Er det i forskrift etter § 15 satt maksimalgrense for foreldrebetaling, kan bare foreldrerådet samtykke i foreldrebetaling ut over dette.

Samarbeidsutvalget skal være et rådgivende, kontaktskapende og samordnende organ. Samarbeidsutvalget består av foreldre/foresatte og ansatte i barnehagen, slik at hver gruppe er likt representert. Barnehagens eier kan delta etter eget ønske, men ikke med flere representanter enn hver av de andre gruppene.

Barnehageeieren skal sørge for at saker av viktighet forelegges forelderådet og samarbeidsutvalget

Rammeplanen (kap.5)

Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og dannelse som grunnlag for allsidig utvikling (barnehage loven §1)

Foreldresamarbeid skal foregå både på individuelt nivå og på gruppe nivå. På individuelt nivå skal barnehagen legge til rette for jevnlig samarbeid om enkeltbarnets helse, trivsel, erfaringer, utvikling og læring. Samarbeidet skal sikre at foreldre får medvirke til den individuelle tilretteleggingen av tilbudet. Både foreldre og personalet må forholde seg til barnehagens samfunnsmandat og verdigrunnlag. Barnehagen må tilstrebe at barnet ikke kommer i lojalitetskonflikt mellom hjemmet og barnehagen.

Slik gjør vi det hos oss	Personalet skal
<ul style="list-style-type: none"> - Oppstartssamtale - Ulike skjema som gis i tilvenning i barnehagen. - Foreldresamtale - Foreldremøte - Bringe og hentesituasjonen - Foreldrearrangement i regi av AU - SU møter - Informasjonsflyt - Foreldrearrangement i regi av barnehage - Medvirkning fra foreldre 	<ul style="list-style-type: none"> - innkalle til første samtale i løpet av de første 14 dagene, hvor fokus er å bli kjent med barnet og familien. Det brukes et eget foreldre-samtale skjema til denne første samtalen. Kan gjennomføres på møterom eller på gulvet i tilvenningen. - passe på å gi foreldre «Tillatelseskjema, «henting og bringing av andre enn foresatte», «helseskjema», «medisineringsskjema» og «skjema for foreldre som ikke bor sammen». - innkalle til foreldresamtaler høst hvor barnets trivsel og utvikling er i fokus. Foreldre får også tilbud om en samtale på våren. Barnehagen bruker ALLE MED og et eget foreldresamtale-skjema. - innkalle til foreldremøte høst. På dette møtet informerer avdelingen om dagsrytme, rutiner, forventninger og planer for høsten. Det velges AU (Arbeidsutvalg) og SU (samarbeidsutvalg). - utveksle informasjon om barnehagedagen. - legge til rette for at AU kan avholde dugnad og Sommerfest. bidra med å henge opp invitasjon og

	<p>påmeldingslister til arrangement, lage invitasjoner på forespørsel.</p> <ul style="list-style-type: none"> - innkalle til SU møte 4 ganger pr. år, hvor en diskuterer, godkjenner, uttaler seg og tar beslutninger i forhold til årsplan, budsjett, vedtekter og lignende. - informere om viktige saker via mail, som f.eks månedsbrev. Kjøkk info blir informert om via facebook. Ellers blir dagstavle i hver garderobe brukt om dagens aktiviteter eller andre viktige ting. Ferielapper blir utdelt som hyllepost i forkant av høstferie, juleferie, vinterferie, påskeferie, sommerferie. - invitere til FN-dagen/Kunstkafe, Lucia, barnehagedagen, påskefrokost, foreldrekaffe. - ha en egen forslagskasse i garderoben, Hvor foreldre kan komme med forslag til innhold i barnehagehverdagen. - dele ut informasjonsolder om foreldres medvirkning på foreldremøtet høst. -ta i bruk Transponder. Transponder er en elektronisk kommunikasjonsløsning mellom hjem-barnehage som blir satt i drift i løpet av barnehageåret 2019-2020.
--	---

OVERGANGER I BARNAS LIV

Når barnet begynner i barnehagen

Rammeplanen (kap.6):

Barnehagen skal i samarbeid med foreldrene legge til rette for at barnet kan få en trygg og god start i barnehagen. Barnehagen skal tilpasse rutiner og organisere tid og rom slik at barnet får tid til å bli kjent, etablere relasjoner og knytte seg til personalet og andre barn.

Slik gjør vi det hos oss	Personalet skal
<ul style="list-style-type: none"> - Besøksdag. - Velkomstbrev. - Gode rutiner på tilvenning. - Primærkontakt 	<ul style="list-style-type: none"> - inviterer til besøksdag i juni der barn og foreldre får hilse på personalet og se barnehagen. Personalet oppfordrer foreldrene til å avtale med personalet om å komme på ekstra besøksdager. - informere foreldre om oppstartsdato, avdeling barnet skal gå på, avdelingspersonal og informasjon om barnehagen. Barnehagen sender også ut «Min Bok» til barna som starter på

	<p>småbarnsavdeling. I denne boka, limer foreldrene inn bilder av viktige personer i barnets liv og gir informasjon om barnet.</p> <ul style="list-style-type: none"> - sørge for tett oppfølging den første tiden i barnehagen. - ha en oppstartsamtale med foreldrene i løpet av de første 14 dagene i barnehagen. - sørge for tett oppfølging den første tiden ved å ha primærkontakt til hvert enkelt barn. Dette for at barnet skal oppleve tilhørighet og trygghet til å leke, utforske og lære. Trygghets sirkelen.
--	---

Overganger innad i barnehagen

Rammeplanen (kap.6)

Personalet skal sørge for at barn og foreldre får tid og rom til å bli kjent med barna og personalet når det bytter barnegruppe.

Slik gjør vi det hos oss	Personalet skal
<ul style="list-style-type: none"> - Besøksdag. - De voksne skal bli kjent med barna i forkant av overgang innad i barnehagen. - Overføringssamtaler innad i barnehagen. - Velkomstbrev til barn og foresatte om bytte av avdeling. 	<ul style="list-style-type: none"> - skal legge til rette for at barn som skal bytte avdeling innad i barnehagen går på besøk til den nye avdelingen i løpet av vår/sommer. - ta ansvar for å ta kontakt og bli kjent med barn som skal bytte avdeling. - ha en overføringssamtale med pedagogisk leder på ny avdeling. Viktig informasjon om barna gis videre. Barnets mappe skal leveres videre til ny avdeling, og alt av arkivverdig materiale skal være lagt inn i Public 360 før nytt barnehageår. - skrive et velkomstbrev til foresatte som har barn som skal bytte avdeling. I brevet står det informasjon om hvilken avdeling barnet skal gå på, avdelingspersonal, samt planlagt oppstartdato.

Overgang til skole

Rammeplanen (kap.6)

Barnehagen skal i samarbeid med foreldre og skolen legge til rette for at barna kan få en trygg og god overgang fra barnehage til skole og eventuell skolefritidsordning. Barnehagen og skolen bør utveksle informasjon som utgangspunkt for samarbeid om førskolebarna. De eldste barna skal få mulighet til å glede seg til å begynne på skolen og oppleve at det er en sammenheng mellom barnehagen og skolen. Barnehagen skal

bidra til at barna kan avslutte barnehagetiden på en god måte og møte skolen med nysgjerrighet og tro på egne evner.

Slik gjør vi det hos oss	Personalet skal
<ul style="list-style-type: none"> - Skolebesøk. - Overføringsmøte/overføringsskjema mellom barnehage og skole. - Språkskjema for 2 språklige barn. - Folderen «fra barnehage til skole i Hana bydel». 	<ul style="list-style-type: none"> - gå på tur til en skole i nærmiljøet. Vi oppholder oss på uteområdet. - I dialog med foreldre og barn fylle ut et overføringsskjema på våren. I noen tilfeller innkaller barnehagen skolene til overføringssamtale. - fylle ut språkskjema til tospråklige barn, leveres skolene i desember. - bruke folderen «Fra barnehage til skole i Hana bydel» for å gjøre barna mest mulig utrustet personlig, sosialt og faglig til skolestart. Denne deles ut til foreldre på foreldremøtet høst.

PROGRESJON

Rammeplanen (kap.8)

Progresjon i barnehagen innebærer at alle barna skal utvikle seg, lære og oppleve framgang. Alle barna skal kunne oppleve progresjon i barnehagens innhold, og barnehagen skal legge til rette for at barn i alle aldersgrupper får varierte leke-, aktivitets- og læringsmuligheter. Barn skal få utfordringer tilpasset sine erfaringer, interesser, kunnskaper og ferdigheter.

Barnehagen skal være en pedagogisk virksomhet som skal planlegges og vurderes. Barn og foreldre har rett til medvirkning i disse prosessene. Målet med barnehagen som pedagogisk virksomhet, er å gi barna et tilrettelagt tilbud i tråd med barnehageloven og rammeplanen. Det pedagogiske arbeidet skal være begrunnet i barnehageloven og rammeplanen.

Slik gjør vi det hos oss	Personalet skal
<ul style="list-style-type: none"> - Progresjonsplan (vedlagt bakerst i årsplanen) - Tilrettelegging av material, aktiviteter, bøker, leker og verktøy. - Mestringsopplevelser – noe å strekke seg etter. 	<ul style="list-style-type: none"> - bruke progresjonsplanen aktivt i planlegging av prosjekt og hverdagsaktiviteter. - sørge for at det fysiske miljøet på avdelingen er innbydende og oversiktlig. - ta bevisste valg til lekemateriell/lekemiljø på de ulike avdelingene utifra alder: <ol style="list-style-type: none"> 1. Leker og materiell på småbarnsavdeling. 2. Leker og materiell på storbarnsavdeling. - aktivt jobbe for å følge opp, utvide og utvikle det barna er opptatt av. Vi introdusere nye perspektiver og erfaringer hos barna.

FAGOMRÅDENE

Rammeplanen kap.9

Kommunikasjon, språk og tekst.

Gjennom arbeidet skal barnehagen bidra til at barn får utforske og utvikle sin språkforståelse, språkkompetanse og et mangfold av kommunikasjonsformer. I barnehagen skal barna møte ulike språk, språkformer og dialekter gjennom rim, regler, sanger, litteratur og tekster fra samtid og fortid. Barnehagen skal bidra til at barn leker med språk, symboler og tekst og stimulerer til språklig nysgjerrighet, bevissthet og utvikling.

Tidlig og god språkstimulering er en viktig del av barnehagens innhold. Både den nonverbale og den verbale kommunikasjonen er viktig for å utvikle et godt muntlig språk. Å få varierte og rike erfaringer er avgjørende for å forstå begreper. Å samtale om opplevelser, tanker og følelser er nødvendig for å få et rikt språk.

Slik gjør vi det hos oss	Personalet skal
<ul style="list-style-type: none"> - Bruk av elementer fra språktrappa, snakkepakken, dialogisk lesing, språksprell og Språkkista - Fokusord. - Samlinger - «Min sang» på småbarnsavdeling. - Hverdagssnakk - Lesegrupper - Språkfolder	<ul style="list-style-type: none"> - bruke ulike arbeidsverktøy som stimulerer språkutviklingen i det pedagogiske arbeidet. - velge ut fokusord hver måned. Det skal være bilde og tekst av fokusordene synlig på avdeling. Fokusordene skal være med i månedsbrevet. Vi leker med språk, lyd, rim og rytme. - bruke konkreter i samlingene, f. eks sangkort eller rekvisitter. - bruke «Min sang» i samlinger. - skape et variert språkmiljø ved å bruke parallellsnakk, feedback, åpne spørsmål og dialog i hverdagssituasjoner. Bruke sang, rim og regler i det daglige. Bøker og eventyr skal være tilgjengelig på avdelingen. - ha lesegrupper hver uke. Der bruker vi bokhefter som inspirasjon eller verktøy for å høyne barnas deltakelse i lesestunden. - lage felles Språkfolder i barnehageområdet.

Kropp, bevegelse, mat og helse

Rammeplanen (kap.9)

Vaner og handlingsmønstre tar form allerede fra tidlig alder. Gode vaner som tilegnes i barnehagealder, kan vare livet ut. Barnehagen skal legge til rette for at alle barn kan oppleve bevegelsesglede, matglede og matkultur, mentalt og sosialt velvære og fysisk

og psykisk helse. Barna skal inkluderes i aktiviteter der de kan få være i bevegelse, lek og sosial samhandling og oppleve motivasjon og mestring ut fra egne forutsetninger. Barnehagen skal bidra til at barna blir kjent med kroppen sin og utvikler bevissthet og egne og andres grenses.

Barn er fysisk aktive, og de uttrykker seg mye gjennom kroppen. Grunnleggende motoriske ferdigheter og god helse utvikles i barnehagealder. Gjennom kroppslig mestring utvikler barn en positiv selvoppfatning og bevissthet om kropp og helse. Barnehagen skal bidra til gode vaner og sunt kosthold.

Slik gjør vi det hos oss	Personalet skal
<ul style="list-style-type: none"> - Sunne måltider - Gode rutiner for hygiene - Turdag/utelek - Hverdagen veksler mellom ro og aktivitet. - Variert fysisk aktivitet - Årlig tema om sansene - Kroppsbevissthet - Liten eller stor Kjøkkenhage/krukker/bed. 	<ul style="list-style-type: none"> - sammen med barna lage varmmat/baking en gang i uken. - tilby frukt og/eller grønt til måltidene. - følge «Retningslinjer for mat og måltider i barnehagen». - ha en egen kvalitetslist for mattilbudet. - lage gode rutiner for håndvask før måltid og etter dobesøk. - skal formidle turglede. Gi barna motoriske utfordringer på turen. Gå varierte plasser. 1 turdag pr. uke. Alle er ute minst 1 gang pr dag. - skal sørge for ro, hvile og fysisk aktivitet. På småbarnsavdelingene hviler barna. - legge til rette for ulike former for fysisk aktivitet. Det kan være hinderløype, lek med ball, sykling, løping og tur i ulendt terreng. - gjøre barna kjent med de ulike sansene vi har. - bruke bøker som er aktuelle. - sammen med barna erfare prosessen fra «jord til bord».

Kunst, kultur og kreativitet

Rammeplanen (kap.9)

Opplevelser med kunst og kultur i barnehagen skal legge grunnlag for tilhørighet, deltakelse og eget skapende arbeid. I barnehagen skal barna få estetiske erfaringer med kunst og kultur i ulike former og organisert på måter som gir barna anledning til utforskning, fordypning og progresjon. Barna skal støttes i å være aktive og skape egne kunstneriske og kulturelle uttrykk.

Kreative aktiviteter er en del av barnehagens hverdag. Et mangfold av kulturuttrykk vil gi barn verdifulle inntrykk og lære dem å uttrykke seg gjennom de mange kulturelle språk. Barnekulturen utvikles gjennom leken og barnehagens oppgave blir å utvikle, bevare og

stimulere barnets nysgjerrighet og forskertrang så rikt og allsidig som mulig. Kulturelle opplevelser og å skape noe felles, bidrar til samhørighet.

Slik gjør vi det hos oss	Personalet skal
<ul style="list-style-type: none"> - Prosjekt – temaarbeid - Tur - Markere barnas ulike land/nasjonaldager, dersom ønskelig fra foreldre, for å synliggjøre mangfoldet. - Lytte til ulik musikk, og bruke instrumenter. - Ulike formingsaktiviteter. 	<ul style="list-style-type: none"> - gi barna kunst og kultur gjennom sang, dans, musikk, bøker og bilder. - gi barna mangfold, estetiske opplevelser. Gjøre barna oppmerksomme på hva vi ser i omgivelsene. Dialog om hva vi ser og opplever. Lydhøre for barnas innspill. - søke kunnskap om de aktuelle landene som er representert på avdelingen – og i samarbeid med foreldre bli enige om synliggjøringen. - tilrettelegge med variert utstyr/materiell.

Natur, miljø og teknikk

Rammeplanen (kap.9)

Opplevelser og erfaringer i naturen kan fremme forståelse for naturens egenart og barnas vilje til å verne om naturressursene, bevare biologisk mangfold og bidra til bærekraftig utvikling. Barnehagen skal bidra til at barn blir glade i naturen og får erfaringer med naturen som fremmer evnen til å orientere seg og oppholde seg i naturen til ulike årstider.

Naturen gir rom for et mangfold av opplevelser og aktiviteter til alle årstider og i all slags vær. Friluftaktiviteter og utelek er en del av barnehagens hverdagsliv. Nærmiljøet gir muligheter for ulike erfaringer i forhold til å lære om samspill i naturen og mellom mennesket og naturen.

Barnehagen skal bidra til at barn får undre seg, eksperimentere, systematisere og samtale om fenomener i den fysiske verdenen og videre erfare hvordan teknikk kan brukes i leken og hverdagslivet.

Slik gjør vi det hos oss	Personalet skal
<ul style="list-style-type: none"> - Går på tur en gang i uka. - Ruskenuke - Ruskendag - Kildesortering - Liten eller stor Kjøkkenhage/krukker/bed. - IKT - Dyreliv - Eksperimentering 	<ul style="list-style-type: none"> - se og gjøre barna oppmerksomme på endringer i naturen og naturens mangfold, og gi rom for undring og utforskning. - Delta i kommunens vårrydde-aksjon, og her gi kunnskap om naturen, bærekraftig utvikling, respekt og verdien av å ivareta naturen. Plukke søppel. - 1 dag pr. måned gjøre det fint på barnehagens uteområde. - sortere søppel, og ta barna med i prosessen. Barna sorterer f.eks. etter måltid og etter formingsaktivitet med klipping. - sammen med barna erfare prosessen «fra jord til bord».

	<ul style="list-style-type: none"> - la barna få erfaring med ulike digitale verktøy. Vi skal bruke digitale verktøy i situasjoner der det er naturlig, og ha fokus på en kreativ bruk av digitale verktøy. Progresjonsplan IKT. - sammen med barna følge med på dyreliv gjennom hele året. I uteleken og på tur ser vi på levende og døde dyr, fugler og insekter. - Gi barna gledesøyeblikk!
--	---

Antall, rom og form

Rammeplanen (kap.9)

Fagområdet handler om å oppdage, utforske og skape strukturer og hjelper barna til å forstå sammenhenger i naturen, samfunnet og universet. Barnehagen skal synliggjøre sammenhenger og legge til rette for at barna kan utforske og oppdage matematikk i dagligliv, i teknologi, natur, kunst og kultur og ved selv å være kreative og skapende.

Lek er drivkraften i all læring, også i utviklingen av barns forståelse for matematiske begreper. Barna utforsker disse begrepene i leken, og leken utvider forståelsen. I arbeidet med antall, rom og form får barna erfaringer med klassifisering, ordning, sortering og sammenligning. Barnehagen skal legge til rette for at barna har tilgang til og tar i bruk ulikt materiell som spill, tellemateriell, klosser, IKT, teknologi, etc.

Slik gjør vi det hos oss	Personalet skal
<ul style="list-style-type: none"> - Tall og mengde - Geometriske former, mønster - Bevissthet rundt matematiske begreper - Spill og puslespill. - Antall, rom og form folder - Konstruksjonslek 	<ul style="list-style-type: none"> - legge til rette for at barna får kjennskap til telling (1-10) - legge til rette for at barna på stor avdeling får erfaring med å se sammenhengen mellom tall og mengde. - bruke eventyr og sanger med tall og telling, størrelser. - bruke spill, eventyr og sanger som har inneholder geometriske former. Bruke lysbord. - være bevisste på å bruke de riktige matematiske begrepene som f. eks sirkel og rektangel. - Vi har puslespill og spill med tall og geometriske former. - få utdelt folderen «Antall, rom og form», for bevisstgjøring av fagområdet antall, rom og form i hverdagen. - bruke elementer fra Mattemeisen eller Mattekassen. - tilby lego, duplo og naturmaterialer.

	- lage felles folder om «Antall, rom og form» i barnehageområdet.
--	---

Etikk, religion og filosofi

Rammeplanen (kap.9):

Etikk, religion og filosofi er med på å forme måter å oppfatte verden og mennesker på og preger verdier, normer og holdninger. Fagområdet retter særlig oppmerksomhet mot barnehagens samfunnsmandat og verdigrunnlag i et samfunn preget av livssynsmangfold.

Barnehagen skal la barna få kjennskap til fortellinger, tradisjoner, verdier og høytider i ulike religioner og livssyn og erfaringer med at kulturelle uttrykk har en egenverdi.

Norge er i dag et flerkulturelt samfunn. Barnehagen skal reflektere og respektere det mangfoldet som er representert i barnegruppen, samtidig som den skal ta med seg verdier og tradisjoner i den kristne og humanistiske kulturarven. Barnehagen skal gi rom for undring og samtaler og møte barnas spørsmål med respekt.

Slik gjør vi det hos oss	Personalet skal
<ul style="list-style-type: none"> - Familekrok/dukkekrok - Markere kristne høytider - Konfliktløsning - FN dagen 	<ul style="list-style-type: none"> - tilby dukker med ulik etnisk bakgrunn, kjønn og alder. - formidle kristne tradisjoner i forbindelse med jul og påske, gjennom dramatisering, fortellinger og sanger. De store avdelingene går i kirken når det er jul og påske. - veilede barna til å ville dele, si stopp/stoppe når noen sier stopp. I øygard bruker vi to modeller for konfliktløsning. En til storbarn og en til småbarn. - arbeide med forskjellige tema utifra barnets alder: Småbarn: Følelser. Storbarn: Barn andre land. 5 åringene: Menneskerettigheter og barnekonvensjonen.

Nærmiljø og samfunn

Rammeplanen (kap.9)

Barnas medvirkning i barnehagens hverdagsliv legger grunnlaget for videre innsikt i og erfaring med deltagelse i et demokratisk samfunn. Gjennom utforskning, opplevelser og erfaringer skal barnehagen bidra til å gjøre barna kjent med eget nærmiljø, samfunnet og verden.

Barnehagen skal bidra til at barn møter verden utenfor familien med tillit og nysgjerrighet. Den skal legge vekt på å styrke kunnskap om og tilknytning til lokalsamfunnet, natur, kunst og kultur, arbeidsliv, tradisjoner og levesett.

Gjennom barns erfaring med medvirkning i barnehagen får de en første kjennskap til demokratiske prinsipper. Slik utvikles tillit til egen deltakelse i, og påvirkning av fellesskapet. Barnehagen skal utvikle forståelse for ulike tradisjoner og levesett. Det innebærer blant annet at vi blir kjent med at samene er Norges urbefolkning og får kjennskap til samiske fortellinger, sagn og andre deler av samisk kultur og hverdagsliv.

Slik gjør vi det hos oss	Personalet skal
<ul style="list-style-type: none"> - Turdag - Samenes dag - Barna skal tas med på avgjørelser for å øve seg i demokratiske prosesser.	<ul style="list-style-type: none"> - la barna bli kjent med nærmiljøet rundt barnehagen. - markere Samenes dag sammen med barna på storbarnsavdelingene. - 5 åringene får være med i demokratiske valg flere ganger gjennom året, f.eks medbestemmelse i fht arrangementer i løpet av barnehageåret.

STYRINGSDOKUMENT

Lov om barnehager med rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver.

[rammeplanen](#) er en forskrift til [lov om barnehager](#). Målet med rammeplanen er å gi styrer, pedagogiske ledere og det øvrige personalet en forpliktende ramme for planlegging, gjennomføring og vurdering av barnehagens virksomhet. Rammeplanen redegjør for barnehagens samfunnsmandat, og innholdet skal synliggjøres i årsplanen til barnehagene.

Sandnes kommunes verdier.

Verdier og etiske retningslinjer i Sandnes kommune.

[verdier og etiske retningslinjer](#)

Disse verdiene skal kjennetegne virksomhetene:

- Romslig
- Modig
- Sunn

Vi skal arbeide for mangfold. Vi skal vise toleranse. Vi skal legge vekt på god kommunikasjon. Vi skal være ambisiøse og våge å tenke nytt og ta modige grep.

Vi skal bygge videre på kommunens Sunn by- tankegang. Dvs. arbeide for en bærekraftig utvikling med fokus på helse, miljø og trivsel.

Kvalitetsplan for barnehagene i Sandnes.

[kvalitetsplan for barnehagene i Sandnes](#)

Kvalitetsplan for barnehagene i Sandnes er et dokument hvor barnehageeier gir retning og setter mål. Disse målene danner grunnlag for og sikrer kvalitetsutviklingen i barnehagene. Planen er et utgangspunkt for barnehageeiers oppfølging av barnehagene. Kvalitetsplanen revideres hvert 4 år.

Arbeid med felles kvalitetsplan med skole er igangsatt.

BARNEHAGENS/VIRKSOMHETENS ORGANISERING.

De kommunale barnehagene er samorganisert i virksomheter. Det er totalt 12 kommunale barnehagevirksomheter der hver virksomhet består av flere barnehager. Målet for organiseringen er effektiv og robust drift av de kommunale barnehagene med:

- Et styrket lederteam
- Et større barnehagefaglig miljø og jevnere kvalitet i barnehagene
- Ledelse og støttetjenester tettere på
- Håndtering av overtallighet (fortrinnsvis innenfor egen virksomhet)

BARNEHAGENS ANSATTE

- Virksomhetsleder – øverste leder for alle barnehagene i virksomheten - med hovedansvar for virksomhetens økonomi og personal.
- Styreleder – daglig drift av barnehagens personal og økonomi og pedagogisk ansvar for barnehagen
- Assisterende styreleder – er en del av virksomhetens lederteam og kan ha oppgaver på tvers i virksomheten. Assisterende styreleder har kontor i samme barnehage som virksomhetsleder.
- Pedagogisk leder, leder det daglige arbeidet på sin avdeling/gruppe. Er en del av barnehagens lederteam.
- Barnehagelærer bistår pedagogisk leder i det daglige arbeidet med barnegruppen.
- Fagarbeider bruker sin fagkompetanse i det daglige arbeidet i barnegruppen.
- Assistent bruker sin realkompetanse i det daglige arbeidet i barnegruppen.
- Større barnehager kan ha administrasjonskonsulent.

LOKALE FØRINGER

Realfagskommune

Satsingen på realfag fortsetter i Sandnes kommune. Barnehagene samarbeider med vitenfabrikken om kurs. Sandnes kommune fått statlige kompetansemidler og midler til realfagsutstyr. Utstyret er plassert på Vitenfabrikken og lånes ut til barnehager.

Trafikksikker kommune/trafikksikker barnehage.

[trafikksikker barnehage](#)

Sandnes kommune har som mål å bli godkjent som trafikksikker kommune. Det innebærer blant annet at kommunen har en trafikksikkerhetsplan. Også barnehagene er involvert i arbeidet med trafikksikkerhet

Dette innebærer at barnehagens trafikkopplæring integreres som en del av omsorgs- og opplæringsarbeidet og nedfelles i barnehagens årsplan.

Barnehagens praksis på området og planer for utvikling av barnehagens trafikkopplæring.

Slik gjør vi det hos oss	Personalet skal
- Beredskapsplan for turer utenfor barnehagens område. - Lære barna om trafikkregler for fotgjengere. Bruke sanser i trafikken og bli kjent med bruk av sykkelhjelme, reflekser og	- bruke utarbeidede rutiner i fht tur. - alltid ha med førstehjelpsskrin, telefonlister til foresatte og mobiltelefon. - sørge for at barna har på seg vester med barnehagens telefonnummer på.

<p>bilbelte.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Rutiner for lek/opphold på barnehagens uteområde. - Informasjon til foreldre. - Trafikk-uke høst. 	<ul style="list-style-type: none"> - skal bruke trafikkregler som en naturlig del når vi går på tur sammen med barna. Vi lærer barna om regler for fotgjengere i trafikken. - bruke tellelister der barna blir registrert jevnlig. Porten skal alltid være lukket og sikret med lenke. - personalet skal informere foreldre på foreldremøte om sikkerhetstiltak i barnehagen, f.eks lenke på porten, sikring i bil og hastighet på parkeringsplass. - bruke Tarkus i forbindelse med trafikk-uke høst. - følge Handlingsplan for trafiksikkerhet.
--	--

TAUSHETSPLIKT

Alle som jobber i barnehagen er pålagt taushetsplikt og må skrive under på et taushetsløfte i forhold til informasjon vedrørende barn, de foresatte og personalet.

POLITIATTEST

Alle som jobber i barnehagen må legge fram politiattest ved tiltredelse. Attesten skal vise om vedkommende er siktet, tiltalt eller dømt for seksuelle overgrep.

SAMARBEIDSPARTNERE

Barnehagen har mange samarbeidspartnere. Det er blant annet pedagogisk psykologisk tjeneste – PPT, styrket barnehagetilbud, helsestasjon, barne- og familieenheten, senter for flerspråklige barn og unge - FBU og skole.

Barnehagen har en lovpålagt [opplysningsplikt til barnevernet](#) som gjelder forhold de blir kjent med der barns helse og utvikling står i fare.

Barne- og familieenheten

Barne- og familieenheten består av to avdelinger

- Avdeling barnevern
- Avdeling ressurscenter for barn og familier.

Planer i Sandnes kommune:

- [Kommuneplanen](#)
- [økonomiplan-2018-2021/](#)
- Beredskapsplan (i 360)
- Mal for sykefraværsoppfølging (puls)
- Rutiner for MHV (puls)
- [plan for inkludering](#)
- [Plan for rutiner for samarbeid og sammenheng mellom barnehager og skoler](#)
- Kvalitetsplan for opplæring av flerspråklige barn, unge og voksne i Sandnes kommune

- [plan for psykiskhelsearbeid](#)
- Rekrutteringsveileder (pulsen)
- [plan mot barnefattigdom2017-2025](#)
- Helhetlig kommunikasjonskategori (pulsen)
- [Digital strategi for Sandnes kommune](#)

Årshjul 2019 - 2020

Mnd	Barn	Ansatte/foreldre
Aug	- Trygghet og tilvenning. Oppstart med fokus på å trygge barn og foreldre, og å danne nye grupper på avdelingen.	- Planleggingsdag 15. og 16.august - Primærkontakt har Bli-kjent samtaler med foreldre.
Sept	- Trygghet og tilvenning. - Bli kjent samlinger, Mitt hus på Leirkroken, Potteriet og Gauken. - Brannvernuke for alle avdelinger, uke 38. - Trafikkuke for alle avdelinger, uke 39.	- Avd.møter (valgfritt tidspunkt 2 t. kveldstid). - Foreldremøte Tirsdag 10.september kl. 19.00-20.30. - Fotografering i barnehagen 30.september
Okt	- Tema følelser og barns rettigheter. Temaarbeidene avsluttes med høstutstilling fredag 18.oktober - PROSJEKT BØKENES VERDEN.	- SU møte. - AU møte. Styrer deltar på første møtet. - foreldre inviteres til kunstkafe, 18.oktober - Skolens høstferie Uke 41: 7-11. oktober - Forberedelse foreldresamtaler - Personalmøte
Nov	- PROSJEKT BØKENES VERDEN.	- Planleggingsdag 15. november. - Foreldresamtaler. - Personalmøte 20. november
Des	- Lucia: fredag 13.des - Nissefest tirsdag 17.des - Bloksene og Potteriet på kirkebesøk.	- Foreldre inviteres til Luciatog 13. desember. Det serveres kaffe og pepperkaker.
Jan	- PROSJEKT BØKENES VERDEN	- Personalmøte 15.januar
Feb	- Samenes nasjonaldag 6.februar - Bollefest/karneval 19. februar - PROSJEKT BØKENES VERDEN	
Mars	- Barnehagedagen - PROSJEKT BØKENES VERDEN	- Foreldre blir invitert til barnehagedagen -Personalmøte 12.mars
Apr	- PROSJEKT BØKENES VERDEN - Påskelunsj onsdag 1.april	- 09. - 13. april påskeferie - Planleggingsdag tirsdag 14. april.
Mai	- 17. mai markering fredag 15. mai. - Barnehagens bursdag fredag 22.mai, feiring tirsdag 19.mai - Rusken-uke - Besøke en skole i nærområdet med 5åringene - PROSJEKT BØKENES VERDEN.	- Planleggingsdag 22. mai
Juni	- Sommerfest m/AU: Dato avtales med AU - Sommertur 9.juni.	- Sommerfest m/AU: Dato avtales med AU. - Besøksdag nye barn: onsdag 10.juni - Sommerstengte uker i barnehagen er uke 29 og uke 30.

Progresjonsplaner

Kunst, kultur og kreativitet

1-2 år	3-4 år	5-6 år
Lytte til ulike typer musikk og introdusere enkle instrumenter	Spille på instrumenter	Bli kjent med ulike musikkjangre
Bli kjent med papir og farger.	Bli kjent med formingsaktiviteter som klipping, liming, tegning og maling	Formingsaktiviteter med bruk av ulikt materiale garn, tre og papp
Erfare ulike malingsteknikker	Få kjennskap til noen fargenavn	Få erfaring med å blande primærfargene
Få kjennskap til enkle rim og regler	Bli kjent med dramatisering/leking av enkle historier	Erfare å stå fram foran en gruppe
Forme i sand og vann	Forme i playdough	Lage høstutstilling
Synge enkle småbarns sanger	Synge tradisjonelle barnesanger	Synge sanger med flere vers

Nærmiljø og samfunn

1-2 år	3-4 år	5-6 år
Gå turer i nærområdet	Bli kjent med nærområdet rundt barnehagen	Bli kjent med byen vår med togstasjon og politi
Få tilhørighet til en gruppe	Snakke om familie	Vite hvor en bor, navnet på gaten sin og byen sin
Erfare at barnehagen er et fellesskap	Bli kjent ukedager, månedsnavn og årstider	Bli kjent med samisk kultur
Besøke Vågsgjerd aktivitetssenter	Gå Lucia tog til Vågsgjerd	Erfare lokalkultur fra Sandnes
Besøke andre avdelinger i barnehagen	Besøke Biblioteket og byen	Besøke Vitenfabrikken

Etikk, religion og filosofi

1-2 år	3-4 år	5-6 år
Markere jul og påske	Julevandring til kirken	Snakke om innholdet i jul og påske
Øve på forskjellen mellom mitt og ditt	Øve på å løse konflikter	Snakke om toleranse og respekt for andre mennesker
Øve på å dele og å vente på tur	Øve på å se andres og egne følelser	Bli kjent med religioner og kulturer representert i barnegruppen
Begynnende forståelse for følelser som lei seg, sint og glad	Øve på å hjelpe hverandre	Øve på å kunne takke
Opplive å bli sett og forstått	Snakke om fantasi og virkelighet	Erfare filosofi ved hjelp av undring

Kommunikasjon, språk og tekst

1-2 år	3-4 år	5-6 år
Bli kjent med bøker	Se skriftliggjørelse av eget navn	Bli kjent med bokstaver og tallsiffer
Bli kjent med sanger	Bli kjent med kjente eventyr	Bli kjent med bøker med flere kapitler
Opplive å bli lest for en-til-en og i gruppe	Opplive å kunne gjøre seg forstått muntlig eller ved hjelp av alternativ kommunikasjon	Opplive situasjoner der det er viktig at en kan lese, regler til et spill, hva som står på en plakat osv.
Bruke sanger aktivt i hverdagssituasjoner	Bli kjent med rim og regler	Leke med språk og ord
Være med på fellessamling med hele barnehagen	Besøke biblioteket	Språksprell for skolestartere

Antall, rom og form

1-2 år	3-4 år	5-6 år
Bli kjent med tallene 1-2-3 i dagligtale	Bli kjent med tallene 1-10	Bli kjent med tallene over 10
Bli kjent med begrepene liten og stor	Bli kjent med begrepene stor, større, størst	Bli kjent med begreper og preposisjoner som vil bli viktig i matematikk i skolen
Pusle puslespill	Bli kjent med enkle spill	Kunne lese en terning
Erfare klosser i ulike former	Bli kjent med begreper om former	Snakke om ulike mønstre

Natur, miljø og teknologi

1-2 år	3-4 år	5-6 år
Bli kjent med bondegårdsdyr og husdyr	Bli kjent med bondegårdsdyr og hva vi får fra dyra	Bli kjent med ville dyr og kjæledyr
Snakke om ulike værtyper	Begynnende erfaring med avfallssortering	Snakke om miljøvern og om å ta vare på jorda
Få erfaring med vannlek	Erfare at ulikt vær krever ulik påkledning	Undre oss over naturfenomen
Begynnende erfaringer med ipad og fotoapparat	Bruke ipad, fotoapparat og printer	Bli kjent med bruk av datamaskin
Erfare ulike materialer vi finner i naturen, blader, gress, sand og vann	Snakke om årstidene	Undre seg over hvordan tekniske ting fungerer
		Bli kjent med enkle fysikkeksperimenter

Kropp, bevegelse, mat og helse

1-2 år	3-4 år	5-6 år
Gå korte turer	Gå turer	Ulveturer for skolestartere
Erfare gode måltidsituasjoner	Bli kjent med god og sunn mat	Lære om gode vaner og sunt kosthold
Få erfaring med finmotoriske aktiviteter som pusling, tegning og maling	Få erfaring med finmotoriske aktiviteter som perling og duplo	Få erfaring med finmotoriske aktiviteter som veving, lekeskriving og Lego
Få erfaring med grovmotoriske aktiviteter som rutsjing, dissing og gange	Få erfaring med grovmotoriske aktiviteter som hinderløype, sykling, løping, hopping	Få erfaring med grovmotoriske aktiviteter som hoppe tau, klatre og hinke
Begynnende kroppsbevissthet	Utvide begrepsforrådet om kroppsdelene	Lære om kroppen
Bli kjent med bevegelsessanger som Hode, skulder, kne og tå og Buggi Vuggi	Bli kjent med sangleker som bjørnen sover og min hatt den har tre kanter.	Bli kjent med regelleker som alle mine kyllinger og rødt lys

Trafikkopplæring - progresjonsplan

Mål: Vi skal bli kjent med TARKUS og vennene hans gjennom sanger, bilder, musikk, bøker, samtaler og dramatisering for å tilegne oss grunnleggende trafikkregler.

Alder	Innhold	Eksempel
1-2	<ul style="list-style-type: none"> - Begynne å forstå færemomentene i trafikken. - Barna lærer om bruk av sansene sine i trafikken. 	<ul style="list-style-type: none"> - Sitte i vogn eller holde ei hand. - Snakke om det vi ser og hører i trafikken.
2-3	<ul style="list-style-type: none"> - Forstå og handle utfra færemomentene i trafikken 	<ul style="list-style-type: none"> - Bruke sansene når vi går på tur. - Gå inntil kanten og holde i hånden.
3-5	<ul style="list-style-type: none"> - Hvordan ferdes jeg i trafikken? - Snakke om endringen i trafikken ved ulike årstider. - Bruke Tarkus og trygg trafikk sitt program. 	<ul style="list-style-type: none"> - Barna lærer trafikkregler for fotgjengere. - Barna lærer om bruk av bilbelte, sykkelhjelm og refleks. - Se på skilt og gangfelt - Oppsøke ulike trafikkmiljøer. - Prate om høyre og venstre
5-6	<ul style="list-style-type: none"> - Bruke Tarkus og trygg trafikk sitt program. - Sykkelknapp og førerkort? 	<ul style="list-style-type: none"> - Eget program for førskolegruppen.

Egne notater

